

ΛΕΥΚΙΟΣ ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ

Με συγκίνηση αναφερόταν στους μαθητές στο Ριζοκάρπασο και τους εγκλωβισμένους μας. Δεν μπορεί πια να τους επισκεφτεί, μετά το τροχαίο δυστύχημα που είχε στα κατεχόμενα, και το παράνομο ένταλμα σύλληψης που εκκρεμεί σε βάρος του από το κατοκικό καθεστώς. Σε αυτούς τους μαθητές εξέλλου αφιέρωσε ο Λεύκιος Ζαφειρίου το πολύ τιμητικό για τον ίδιο και την Κύπρο, βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών.

ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΣΤΙΓΜΗ

Ο Λεύκιος Ζαφειρίου παραλαμβάνει από τον πρόεδρο της Ακαδημίας Αθηνών, Κωνσταντίνο Στεφανή το Βραβείο δοκιμίου, για το βιβλίο του «Ο βίος και το έργο του Ανδρέα Κάλβου», σε Πανηγυρική Συνεδρία που πραγματοποιήθηκε στις 28 περασμένου Δεκεμβρίου.

Όταν ζήσεις με τους εγκλωβισμένους, ζεις την ιστορία του τόπου σου

> «Αυτή η εμπειρία στο Ριζοκάρπασο μού δίδαξε την ταπεινότητα»

ΤΗΣ ΑΝΤΙΓΟΝΗΣ ΣΟΛΟΜΩΝΙΑΔΟΥ ΑΡΟΥΣΙΩΤΟΥ

ΜΕΤΑ από δυο κρατικά βραβεία, σάς τίμησε πρόσφατα η Ακαδημία Αθηνών για την κριτική σας μελέτη για τη ζωή και το έργο του Κάλβου. Νιώθετε δικαιωμένος; Δεν είναι θέμα δικαιοσύνης. Η βράβευση από την Ακαδημία Αθηνών φυσικά με χαροποιεί. Βέβαια δεν νομίζω ότι τα βραβεία πρέπει να είναι αυτοσκοπός. Υπάρχουν άνθρωποι των γραμμάτων και τεχνών με πολύ σημαντικό έργο, που δεν έχουν βραβευτεί. Θα επαναλάβω αυτά που δήλωσα σε αθηνναϊκή εφημερίδα: «Με συγκίνηση θυμάμαι τα παιδιά του Γυμνασίου του κατεχόμενου Ριζοκάρπασο, που με βοήθησαν στη διεκπεραίωση αυτής της δουλειάς. Στα παιδιά αυτά αφιερώνω το βραβείο».

Σε ποια κατηγορία βραβευτήκατε; Το βιβλίο μου «Ο βίος και το έργο του Ανδρέα Κάλβου» πήρε το βραβείο δοκιμίου του Ιδρύματος Κώστα και Ελένης Ουράνη. Τα βραβεία Ουράνη η Ακαδημία Αθηνών απονέμει «οίκοθεν», χωρίς υποβολή αιτήσεων υποψηφίων και γι' αυτό έχουν κάποια σημασία για τον πνευματικό κόσμο. Για την ποίηση το βραβείο δόθηκε στον Μάρκο Μέσκο και για την πεζογραφία στον Γιώργη Πατρομανωλάκη. Υπήρξαν βέβαια συγκλονιστικά γεγονότα τη μέρα εκείνη...

Μήπως τα μοναδικά κίνητρα μας πια σ' αυτό τον τόπο είναι το χρήμα και ο αρριβισμός;

Όπως η βράβευση του Μανώλη Γλέζου... και του Απόστολου Σάντα καθώς και του σπηναγού Ηλιάκη που σκοτώθηκε το Μάιο του 2006.

Ήταν ανεπανάληπτες στιγμές για όλους ήταν εκεί, αλλά και για την Ακαδημία που τίμησε τον εαυτό της τιμώντας τους ήρωες.

Είναι έργο ζωής για σας «Ο βίος και το έργο του Ανδρέα Κάλβου»; Δεν μπορώ να πω ότι είναι έργο ζωής, απλά ένα έργο που έχω συνθέσει όλα αυτά τα χρόνια με αγάπη και κόπο και το οποίο οδήγησε στο τέλος στην ανεύρεση της αγνώστης οδού «Ελληνική Πατρίδος» του 1819 στη βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου της Γλασκώβης. Αν δεν ήταν ο Τεύκρος Χακολιάδης, μαθητής τότε, ίσως να μη βρισκόταν, διότι εγώ δεν μπορούσα να κάνω έρευνα μέσω διαδικτύου.

Τι σημαντικό προσέδωσε αυτή η Οδηγή στο έργο; Δεν θεωρώ τον εαυτό μου ως ειδικό στον Κάλβο, είμαι ένας αναγνώστης με κάποια επάρκεια που αγαπά όχι μόνο την ποίηση αλλά και τη ζωή του Ζακυνθινού ποιητή. Υπήρχε η άποψη ότι ο Κάλβος δεν είχε γράψει μέχρι τότε ελληνικά και ότι η Επανάσταση του 1821 τον έστρεψε προς τη μητρική του γλώσσα. Η Οδηγή αυτή βάζει τέλος σε αυτή την άποψη. Το σημαντικότερο ωστόσο γεγονός είναι ότι με την ωδή «Ελπίς πατρίδος» ο Ανδρέας Κάλβος έχει σχεδόν διαμορφώσει ένα ποιητικό σύστημα το οποίο και ακολούθησε στις Οδές του 1824 και του 1826. Το 1819 ήταν μόλις 27 χρονών, λίγους μήνες πριν είχε πεθάνει η γυναίκα και η κόρη του, και είχε το κουράγιο να γράψει το «Ελπίς πατρίδος».

Ό,τι αγαπούσε το έχανε; Κατάφερε την προσωπική του τραγωδία να τη μετατρέψει σε καθολική εμπειρία μέσα από την ποίησή του. Ήταν ένας απόδημος Έλληνας που το βλέμμα του ήταν στραμμένο στο γενέθλιο τόπο.

Νιώθετε να έχετε κάποια κοινά στοιχεία με τον Κάλβο; Όχι, προς Θεού, δεν θέλω να κάνω τέτοιο παραλληλισμό ή σύγκριση. Μπορεί να υπάρχουν κάποιες επεμβόλεις αντιοιστικές όσον αφορά τραυματικές εμπειρίες στον οικογενειακό χώρο, τίποτα πέρα από. Ο Κάλβος είναι μια ξεχωριστή περίπτωση για τον νεότερο ελληνισμό. Αν έχουμε δυο κορυφαίους ποιητές σήμερα αυτοί είναι ο Διονύσιος Σολωμός και ο Ανδρέας Κάλβος.

Θεωρείται τυχαίο το γεγονός ότι ολοκληρώσατε το βιβλίο για τον Κάλβο στο Ριζοκάρπασο; Μέσα από τη μελέτη για τον Κάλβο, τα τελευταία χρόνια, συνειδητοποίησα ότι ήταν κυρίως δάσκαλος και ήθελε να διδάξει τα Ελληνόπουλα επιστρέφοντας στην πατρίδα του και νομίζω ότι αυτό με επηρέασε ώστε να πάω να διδάξω στο Ριζοκάρπασο. Πήρα την απόφαση την περίοδο που τελειώνα το βιβλίο. Είχα πάει το προηγούμενο καλοκαίρι στη σχολική γιορτή του Δημοτικού στο Ριζοκάρπασο και πίσω μου καθόταν μια ηλικιωμένη γυναίκα που έκλαιγε και μονολογούσε: «Θα έχω με μαθητές και γιορτή του χρόνου; Ήταν συγκλονιστική εμπειρία, διότι στην εισβολή το 1974 δεν ήμουν στην Κύπρο. Και ευτυχώς, διότι η μοίρα που θα παρουσιάζουμε καταστράφηκε εντελώς. Μπήκαμε σε εκείνο το τρελοκάρβαρο, το οχηματογάμο Ρέθυμνο, για να έλθουμε να πολεμήσουμε. Ο χουντικός Παπαποστόλου είχε το γενικό πρόσταγμα. Κάνανε μια βδομάδα στη θάλασσα με προορισμό την Κύπρο αλλά μας εμποδίσαν. Θυμάμαι στο κατάστρωμα σ' ένα πηγάδι κάποιος φοιτητής προσεξοφλούσε τη φιλοπατρία μας με το εξής αμύπητο για τον Μακάριο και την Κύπρο: «να δω τον Μούσκο στο κλουβί και ας γίνει η Κύπρος στάχτες».

Πήγατε στο Ριζοκάρπασο διότι σας έκει μείνει ένα απωθημένο; Όχι απωθημένο, αλλά πηγαίνοντα εκείνο το καλοκαίρι είδα αυτό που γράφει ο Πύργος Σαφής: «Τα μάτια της ολόκληρης καταστροφής». Την κατοχή. Υπηρετώντας στην 181η Μοίρα Πυροβολικού στο Τρίκωμο ήξερα τι ήταν ο τόπος μας και πόσο μεγάλη ανατροπή έγινε. Όταν πήγα στην Κερπασία αντίκρισα την καταστροφή στα νεκροταφεία, στα βυζαντινά μνημεία, στις αρχαιότητες και τις μορφές των εγκλωβισμένων για τους οποίους σπατάλησε ο χρόνος. Δεν νομίζω σήμερα να υπάρχει αυτός

ο κόσμος της Κύπρου. Με βόηκε ένας παλιός μου μαθητής, σπριζόμουν στα δεκανίκια, και με ρώτησε τι έπαθα. Του είπα ότι είχα ένα δυστύχημα στα κατεχόμενα και μου είπε: «Είδες τι έπαθες; Τι γύρευες στους Τούρκους;» Αυτό σημαίνει ότι έχουμε πλέον διαγράψει αυτή τη γη, αυτή την πατρίδα που βρίσκεται στη σκοτεινή πλευρά του φεγγαριού. Και πώς θα ζήσουμε χωρίς αυτά και όπως γράφει ο Πάνος Ρίτσος «χωρίς προπάντων τους τάφους των προγόνων μας». Εκεί γνώρισα κάποιους ανθρώπους που θύισαν την προσωπική τους ζωή και έμειναν στο Ριζοκάρπασο, στην Αγία Τριάδα, στο Λεονάρισσο και στον Άγιο Ανδρόνικο για να μας θυμίζουν ότι υπάρχει αυτός ο τόπος, αυτή η σκοτεινή πλευρά του φεγγαριού. Μέσα στην εμπειρία και την καλοπέρασή μου, ίσως δεν μπορούμε πλέον να συλλάβουμε αυτά τα πράγματα. Μήπως τα μοναδικά κίνητρα μας πια σ' αυτό τον τόπο είναι το χρήμα και ο αρριβισμός;

Δυο εντελώς διαφορετικοί κόσμοι. Εντελώς και ακούς κάποιους πολιτικούς να λένε ότι η λειτουργία του γυμνασίου στο Ριζοκάρπασο έχει ημερομηνία λήξης.

Πόσα χρόνια διδάξατε; Δυο, τον Μάρτιο του δεύτερου χρόνου είχα το τροχαίο δυστύχημα. Η εμπειρία αυτή ήταν συγκλονιστική. Όταν ζήσεις με αυτούς τους ανθρώπους, ζεις την ιστορία του τόπου σου. Στο κομητήριο του Ριζοκάρπασου είναι ο τάφος του Πετράκη Γιάλλουρου τελείως κατεστραμμένος, η ταφόπετρα θρύψαλα. Τι να κάνω τα βελούδινα μνημόσυνα για τον Πετράκη Πάλλουρο ή τον Παρασκευά, τον μαθητή που σκότωσαν οι Άγγλοι στην Κύμα του Γαλιού; Όλα ριμαγμένα. Ο τάφος του Τεύκρου Ανθία στην Κοντέα, σε άθλια κατάσταση. Το ίδιο και στο Λευκόοικο, ο τάφος με τους δολοφονημένους από την αστυνομία του 25 Μαρτίου 1945.

Γυρίσατε την περιοχή; Ναι, έχω κάνει πολλά χιλιόμετρα

για να βρω τα κοιμητήρια, τα βυζαντινά μνημεία και τις αρχαιότητες. Τα έχω όλα φωτογραφίσει και θα δώσω κάποιο αυτό το υλικό μαζί με ντοκουμέντα από τη ζωή στο Ριζοκάρπασο και τους εγκλωβισμένους. Ένα υλικό με έξι περίπου χιλιάδες φωτογραφίες και μαρτυρίες για τις οποίες δεν είναι της ώρας να μιλήσει κανείς.

Οι Τουρκοκύπριοι συνεργάστηκαν μαζί σας; Γνώρισα εξαιρετικούς ανθρώπους στην Κερπασία που με βοήθησαν, αλλά υπήρχαν και περιπτώσεις Τουρκοκυπρίων που ήταν επιθετικοί, πρώην μέλη της Τ.Μ.Τ. Θυμάμαι ακόμη τον πλικιωμένο Τουρκοκύπριο από ένα χωριό της Λεμεσού που με ρώτησε: «Τώρα που άνοιξε το Γυμνάσιο στο Ριζοκάρπασο, θα πάμε ο καθένας σπίτι του;» Όταν με πήρανε με δικαστήριο στην Αμμόχωστο μετά το δυστύχημα, ο Τουρκοκύπριος ηθοποιός Γιουτζέλ Έδωσε τα λεφτά ως εγγύηση για να μη με φυλακίσουν, φίλος ενός Ελληνοκύπριου φίλου μου.

Άλλαξε η θεώρησή σας για τη ζωή τα δυο αυτά χρόνια στο Ριζοκάρπασο; Αυτή η εμπειρία μού δίδαξε την ταπεινότητα.

Η λέξη πατρίδα έχει πια άλλο νόημα για σας; Την πρώτη χρονιά είπαμε να γιορτάσουμε την 28η Οκτωβρίου. Είχαμε κάποιες φωτογραφίες, τα παιδιά έφεραν κρυφά στις τσάντες τους δάφνη, έκλεισαν την πόρτα της αιθουσάς, έβαλαν δάφνη κάτω από τις φωτογραφίες του Δαβάκη, του Μανώλη Γλέζου και άλλων. Και όταν τελειώσαμε τη γιορτή, πολύ σιγανά είπαν τον εθνικό ύμνο. Μου θύμισαν τη φωνή του Δημήτρη Παπαρχατίου στο ραδιοφωνικό σταθμό των φοιτητών, λίγο πριν γκρεμιστεί το τανκ την πόλη του Πολυτεχνείου.

Σας λείπουν αυτά τα παιδιά; Συνδέθηκαν μαζί τους, πήγαιναν στα σπίτια τους, έγιναν φίλος με τους γονείς τους, εκεί έμενα.

«Η θλίψη του απογεύματος» αφιερωμένη στις γυναίκες της Κερπασίας

Κυκλοφορείτε μια νέα ποιητική συλλογή; Ναι, αφιερωμένη στις εγκλωβισμένες γυναίκες της Κερπασίας με τον τίτλο «Η θλίψη του απογεύματος». Θα κυκλοφορήσει από το Μεταίχμιο το πρώτο δεκαήμερο του Μάρτη. Τα περισσότερα ποιήματα καταγράφουν μια πραγματικότητα της «καμένης» Κύπρου και είναι εμπειρίες από το Ριζοκάρπασο, την Αγία Τριάδα, το Λεονάρισσο, τη Σαλαμίνα, το Τρίκωμο, τη Λυθράκωμη, την Έγκωμη, την Αμμόχωστο.

Πόση βοήθεια είχατε από το κράτος σας όταν πάθατε το δυστύχημα; Έχουν περάσει δέκα μήνες από τότε. Είχα χάσει τις αισθήσεις μου. Όταν συνήλθα ήμουν σε ένα χωράφι ακάλυπτος. Έβρεχε καταρρακτωδώς. Με δυσκολία μπόρεσα να επικοινωνήσω με ένα φίλο που ενημέρωσε το Υπουργείο Παιδείας και τα Ηνωμένα Έθνη που ήλθαν στην Αμμόχωστο. Περιμέναμε ένα ασθενοφόρο στο οδόφραγμα για να με παραλάβει, πράγμα που δεν έγινε. Εγώ δεν ανέπνεα, ήμουν σε πολύ άσχημη κατάσταση. Με πήραν στις πρώτες βοήθειες δυο καλοί φίλοι. Μόνο τις ευχαριστίες μου μπορώ να εκφράσω σ' αυτούς και στους γιατρούς, ιδιαίτερα στον ορθοπαιδικό. Είχα την εντύπωση πως σε δυο βδομάδες θα επέστρεφα στο Ριζοκάρπασο. Δεν ήξερα τι θα ακολουθούσε...

Δηλαδή; Ένταλμα σύλληψης και αγωγής εις βάρος μου. **Η μελέτη για τον Ανδρέα Κάλβο συνεχίζεται;** Ετοιμάζεται η αλληλογραφία του που θα εκδοθεί στην Ελλάδα.

Έχετε ένα στόχο ζωής; Η ίδια η ζωή σε φέρνει πολλές φορές μπροστά σε απρόβλεπτες πραγματικότητες, όπως αυτή η εμπειρία με το Ριζοκάρπασο, αλλά και η έρευνα για τον Κάλβο. Έζησα μια ζωή πολύ άστατη.

«Οι φανταστικές αλήθειες φθείρονται πολύ πιο δύσκολα»

Η επαφή σας με την ποίηση ξεκίνησε από τη μητέρα σας; Όχι, δεν ήξερα ότι έγραφε με το ψευδώνυμο Νεφέλη. Το έμαθα στην Αθήνα ως φοιτητής και βρήκα μετά τα περισσότερα ποιήματά της στην εφημερίδα Νέος Δημοκράτης όπου τα δημοσίευε. Είχε γράψει το 1950 κι ένα ποίημα για το πρώτο παγκύπριο συνέδριο γυναικών. Ήταν μια γυναίκα που υπέφερε στη ζωή της, πάμφτωχη και πέθανε πολύ δύσκολη σtimής. Όλα αυτά φαίνονται στα ποιήματά της. Όταν είχε καταστραφεί οικονομικά ο πατέρας μου, βρέθηκε ξαφνικά μόνη της. Μάζεψε τα παιδιά της και πήγε από τη Λάρνακα στα Λεύκαρα όπου ζούσε η αδελφή της.

Πώς τη θυμάστε; Να κάθεται να διαβάσει και να γράφει. Θυμάμαι τα παιδιά

του Μανώλη Αναγνωστάκη που διάβαζε, τα διηγήματά του Τσίρκα. Δεν έχω πολλές αναμνήσεις διότι εμείς μετά πήγαμε στην Παιδική Στέγη. Έμενε εκεί μέχρι την έκρηξη δημοτικού.

Το βιβλίο σας «Οι συμμορίες» είναι αυτοβιογραφικό; Στριζεται σε προσωπικά βιώματα. Πολλές σκηνές όμως είναι φανταστικές. Ήταν μια φοβερή τραυματική εμπειρία ο χαμός της μητέρας μου σε μικρή ηλικία. Πέρασα τα 30 για να ξεπεράσω και τρόπος του λέγειν ότι ξεπέρασα. Οι δρόμοι του θανάτου είναι ανεξερεύνητοι.

Η φιλολογία πώς προέκυψε; Έγραφα στίχους και αποφάσινα να σπουδάσω φιλολογία από αγάπη προς τη λογοτεχνία. Στο Πανεπιστήμιο Αθηνών φοιτούσα τη δύσκολη εποχή της χούντας,

Λάβατε μέρος στο Πολυτεχνείο; Ναι. Όταν ήλθα στην Κύπρο και θα γίورتα ξανά για πρώτη φορά τα γεγονότα του Πολυτεχνείου ήμουν σε ένα σχολείο, ήταν τόσο εξωπραγματική η γιορτή, που δεν ανταποκρινόταν στο ελάχιστο στην ιστορική πραγματικότητα. Ένωσα άβολα. Προτιμότερο να βάλεις τα παιδιά σε μια διαδικασία αυτενέργειας. Αυτά είναι δημιουργικά πράγματα και μια συμμετοχή στην ίδια τη διαδικασία της γνώσης και της μάθησης. Αλλά να ανεβαίνεις στο βήμα και να αρχίζεις να ρητορεύεις, νομίζω ότι δεν έχει καμία σχέση με την αγωγή.

Με ποιο στίχο θα περιγράφατε τη ζωή σας; «Οι φανταστικές αλήθειες φθείρονται πολύ πιο δύσκολα» του Ελύτη. Αυτός έρχεται αυθόρμητα στη σκέψη μου.

